

Studijní opora

Název předmětu: Andragogika

Téma: Úvod do studia předmětu, edukace ve společnosti a v AČR

Vzdělávací cíl:

Seznámit se základním pojmoslovím andragogiky, s výchovou a vzděláváním dospělých. Objasnit pojetí motivace v edukaci a význam sebevzdělávání personálu v resortu MO ČR.

Zpracoval: doc. Radomír Saliger, Ph.D., Mgr. Pavla Macháčková, Ph.D.

Úvod

Andros = muž, dospělý člověk; ago = vést; agogé = vedení někoho

Andragogika nalézá své uplatnění ve všech oborech, které se zabývají dospělými – jejich vzděláváním, výchovou, řízením, pomocí, péčí. Jedná se o poměrně mladou vědní disciplínu, v České republice je za vědu považována teprve od roku 1990.

Andragogika je věda o výchově dospělých, vzdělávání dospělých a péči o dospělé, respektující všestranné zvláštnosti dospělé populace a zabývající se její personalizací, socializací a enkulturací.

1. Základní pojmosloví andragogiky

- **Dospělý jedinec**

V prostředí vojenské činnosti jsou subjektem edukace dospělí lidé, proto bude dále objasněna problematika specifík procesu edukace dospělých.

Pod pojmem „dospělý člověk“ rozumíme obvykle celý životní úsek, navazující na mládí a vedoucí ke smrti. V užším slova smyslu je na druhém konci dospělosti stáří.

Za dospělého účastníka procesu edukace považujeme každého vychovávaného, vzdělávaného, školeného či instruovaného jedince, který je fyzicky i psychicky zralý a na rozdíl od nedospělého edukanta se ocitá v jiné společenské situaci, je zařazen do pracovního procesu a má životní zkušenosti.

Mezi požadované vlastnosti dospělého edukanta patří zejména:

- a) *odpovědnost* – schopnost rozhodovat o svém cíli a vyrovnat se s potížemi při jeho realizaci, stupeň odpovědnosti závisí na kvalitě motivace;
- b) *samostatnost* – spojujována se samostatným myšlením a řešením problémů; na rozvoj samostatnosti u dospělých je kladen důraz zejména v souvislosti se sebevzděláváním a sebevýchovou;

c) *větší životní zkušenosti a praktické znalosti;*

d) *motivace k dalšímu vzdělávání* – motivy mohou být pozitivní i negativní. K pozitivním patří touha po postupu v povolání, po odborném zdokonalování, zájem atd. Mezi negativní řadíme zejména nedůvěru ve vlastní schopnosti, obavy ze ztráty prestiže atd.

- **Výchova**

Výchovu můžeme definovat jako specificky lidskou aktivitu, jejíž podstata spočívá v navozování a řízení záměrných změn a procesů v osobnosti jedince. Tím lze výchovu pojímat jako specifický druh socializace, který je vymezen vědomým a řízeným ovlivňováním lidské osobnosti. Tím je výchova odlišena od všech ostatních náhodných vlivů na člověka

- **Vzdělávání**

Vzděláváním rozumíme proces získávání a rozvíjení vědomostí, intelektových schopností a praktických dovedností. Vzdělávání se vztahuje se k formování především kognitivních stránek osobnosti, k rozvíjení poznávacích schopností jedince, k formování schopnosti a dovednosti jednat na základě znalostí a názorů založených na poznání.

- **Vzdělání**

Vzdělání je chápán jako výsledek, tedy jako určitý dosažený stav rozvinutosti člověka (průběžný či konečný stav založený na ukončení některého stupně vzdělávacích institucí).

Vzdělání je historicky relativní pojem. Na základě jeho vývoje vznikly a existují jeho různé formy a úrovně. Obvykle rozlišujeme:

- vzdělání všeobecné a odborné,
- vzdělání teoretické a praktické,
- vzdělání základní, střední a vysokoškolské.

2. Motivace v edukaci

Motivace je jeden z nejdůležitějších faktorů efektivního vzdělávání dospělých. Aby celý proces vzdělávání byl účinný, je třeba dodržet tři podmínky takzvaného trojúhelníku kompetentnosti, jež obsahuje 3 vrcholky:

1. umět;
2. chtít;
3. moci.

Pokud se chceme něčemu naučit, musíme mít schopnost se učit, musíme chtít a musíme mít možnost. Jestliže nám některá podmínka chybí, učení nebude nikdy zcela úspěšné.

Vyvolání zájmu o vzdělávání je jedním z klíčových předpokladů úspěchu při vzdělávání. Jednou z podmínek vyvolání zájmu je pochopení toho, jak je pro nás dané téma vzdělávání důležité. To platí zejména u dospělých, u kterých vzdělávání navazuje na jejich pracovní zkušenosti, popřípadě koníčky, a navíc potřeba vzdělávání je mnohdy odsunuta do pozadí a větší prioritu má finanční zajištění rodiny, péče o děti nebo odpočinek. U dospělých proto musí být téma vzdělávání opravdu zajímavé a uplatnitelné v praxi, aby bylo "konkurenceschopné" vůči ostatním potřebám člověka.

3. Sebevzdělávání

Jedná se v podstatě o vzdělávání „sama sebe“. Z psychologického hlediska je sebevzdělávání takovou formou učení, při níž se aktivita učícího se jedince projevuje nejen v aktivním vyhledávání a zpracování poznatků, ale také v aktivním řízení těchto činností. Podstatným znakem procesu sebevzdělávání je spojení funkce subjektu i objektu vzdělávání, vzdělavatele (edukátora) i vzdělávajícího se (edukanta).

Funkce sebevzdělávání:

- **informativní** - rozšiřování a prohlubování poznatků;

- **formativní** - vlastní praktická aplikace nových poznatků pro potřeby praxe.

Při realizaci sebevzdělávání jde v podstatě o dva problémy:

1. **chtít se sám vzdělávat** (je otázka motivace a vůle);
2. **umět se sám vzdělávat** (je to otázka metod a technik samostatného studia).

Sebevzdělávání lze kategorizovat na:

- **vzdělávání spontánní** – získávání znalostí a dovedností neformálně, z různých pramenů na základě vnitřní potřeby, většinou formované pracovní činností nebo osobnostním zaměřením (koníčky, zájmy, dispozice, okolí), kdy si jednotlivec sám stanoví cíle a způsob sebevzdělávání, sám sebe motivuje a hodnotí.
- **vzdělávání řízené** (školské nebo další), vyvolané většinou potřebou zvýšení kvalifikace nebo společenského statusu.

Řízené sebevzdělávání může být dále:

- a) *formalizované* (distanční, dálkové a externí formy studia);
- b) *formované* (není řízen průběh studia, ale je řízena a vyvolávána studijní potřeba).

Závěr

Teorie i praxe vzdělávání dospělých ukazuje, že většina problémů v profesním vzdělávání vychází právě ze specifického spojení vlastního úsilí člověka, podmínek a možností vzdělávání. Celoživotní vzdělávání může být úspěšné jen tehdy, pokud jsou lidé správně motivováni k získávání nových znalostí a dovedností.

Úkoly pro samostatnou práci:

1. Na andragogiku je nahlíženo jako na vědu o výchově, vzdělávání dospělých a péči o dospělé, respektující všestranně zvláštnosti dospělé populace a zabývající se její personalizací, socializací a akulturací. Objasněte, co se myslí pod pojmy personalizace, socializace a akulturace.
2. Vysvětlete pojem animace.
3. Koho považujeme za dospělého jedince? Vyhledejte v odborné literatuře několik definic „dospělosti“ z pohledu různých autorů a zaměřte se na vymezení dospělosti z pohledu biologického, psychologického, sociologického, pedagogického a z právního hlediska. Na závěr napište svoji vlastní definici dospělosti.
4. V čem spočívá podstata sebevzdělávání?